

1.33502

BIBLIO-
TECA
POPORALĂ
A
„ASOCIAȚIUNII”

BCU Cluj / Central University Library Cluj

OCT. SMIGELSKI

Anul XIV.

Nr. 126.

Lucă – minte slabă

și alte povestiri pentru popor
de **IOAN POP-RETEGANUL**

SIBIU, 1925, — EDITURA „ASOCIAȚIUNII”.

Sibiu, Maiu, 1925.

„ASOCIAȚIUNEA pentru literatura română și cultura poporului român“.

Intemeiată la 1861.

PREȘEDINTE DE ONOARE:

M. S. Regele FERDINAND I.

Prezident activ:
Vasilie Goldiș,

Vice-prezident:
Dr. Oct. Russu,

Comitetul central al „Asociațiunii“ numără 30 de fruntași din toate păturile societății românești.

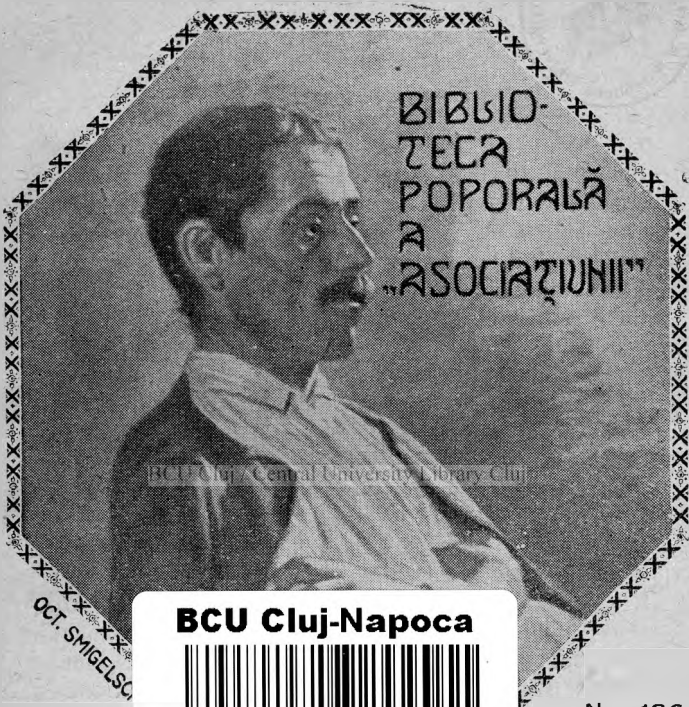
**E de datoria fiecărui bun
Român să sprijinească „Aso-
ciațiunea“ abonând publicațiile
ei și înscriindu-se de membru.**

Taxele de membru sunt următoarele:

Membru fondator al Casei Naționale, odată pentru totdeauna.	Lei 5000.—
Membru fondator al „Asociațiunii“, odată pentru totdeauna.	„ 1000.—
Membru pe viață al „Asociațiunii“, odată pentru totdeauna.	„ 500.—
Membru activ al „Asociațiunii“, anual	„ 50.—
Membru ajut. al „Asociațiunii“, anual	„ 10.—

133502

650674

BCU Cluj / Central University Library Cluj

OCT. SMIGELSO

BCU Cluj-Napoca

RBCFG201504479

Anul XIV.

Nr. 126.

Lucă – minte slabă

și alte povestiri pentru popor
de **IOAN POP-RETEGANUL**

SIBIIU, 1925, — EDITURA „ASOCIAȚIUNII”.

Iubite cefitorule!

Ceeace îți este dat să cetești aici sunt povestirile minunate ale unui adevărat dascăl român. Multe și frumoase lucrări a publicat Ioan Pop-Retegănuț în sbuciumata sa viață, povești, chiuțuri, povestiri din viața poporului nostru, toate cu țința vădită de a ridică sufletește pe țărănuț român, traduceri din alte limbi și articole de îndemn, ca să ajute și cărturarilor români.

Născuț în 1854 în Reteag, un sat de pe valea Someșului, din părinți țărăni, Ioan Pop-Retegănuț a învățat carte în Lăpuș și Năsăud, s'a dus la „pedagogie” în Gherla și Deva și a fost învățator în Vălcelele-bune, în Lisa, Băuțari, Bucium-Șeasa, Sânel și Rodna-veche. În 1892 s'a retras în Reteag, eu o modestă leață de învățator pensionat și a murit în 1905, sărac, dar bogat în gânduri de iubire.

Familia lui a pus la îndemâna „Asociațunii” noastre rămasul literar, tot ce n'a putuț să vadă lumina zilei, tipărit, din pana lui. Acum începem să dăm la iveală, rându pe rându, din bogăția ce o păstrăm eu scumpătate.

Cetește, țărănuț român, cele scrise de acest sfetnic mintoș și de inimă. N'are să-ți pară rău.

Dăduva răposatului ne serie, că se apropie de casa ei țărănuț și că întreabă: „Da-nu mai aveți cărți de alea, scrise de bărbatu'?” Cele mai multe s'au vânduț. Iacă, aici, altele. Să întrebați și dvoastră așa, în fiecare an.

Lucă — minte slabă.

Creșcuse o gloată de copii lelea Maria, cinci feciori și șase fete, unii mai buni, unii mai după ei și alții răi de tot, că într'atâta spuză de copii nu poate fi unul ca altul. Că unii se aruncă în partea tatălui, și-i iau agodul*) lui, alții se aruncă în partea mamei și capătă firea ei, iar alții se aruncă pe neam, te miri pe ce unchiu ori mătușă, și se face leit-sleit ca acela.

Așa erau și copiii lelei Marina, învrâstați, cum i-a lăsat Dumnezeu, nu cum ar fi voit poate dânsa. Că ea, ca mamă, voit-ar fi să fie toți buni și toți să rămână bine de ea, dar bag-samă una ca aceea nu se poate, că nici degetele dela mâni nu-s unul ca altul.

Și, vai, cu mare greu i-a mai crescut lelea Maria! Că rămase de badea Onu când avea mai mare lipsă de sprijin, când erau copiii mici, de nu erau mai de nici o treabă, de nu-i puteai folosi mai la nimic cum se cade. Cel mai mărișor era de pre-o cinci-

96 *) Năraul.

sprezece ani, iar cel mai mic de patru luni. Acum ține casă cu atâta spuză de copil, săracă muiere! Dă piept cu nevoile vieții! Griji ca douăsprezece guri să fie sătule și douăsprezece trupuri tot îmbrăcate. Pe lângă aceasta: plătește, biată muiere, toate dările și stăi față la toate greutățile satului! Apoi nu uita, că din moșie nu-i iertat să înstreinezi nici o brazdă, că atunci ce să dai zestre la șase fete și cum să căpătuiești pe cinci feciorași? Toate aceste-i trecură prin minte lelei Maria, când închise badea Onu ochii pe vecie, și o podidură lacrămile și plânse și plânse și se dăoli:

„Cum te lasă inima de mă părăsești în lumea asta rea? De nu ți-e jale de mine, fie-ți milă barămi de spuză cea multă de copii“.

Dar badea Onu nu-i vedea lacrămile, nu-i auzea suspinele, el era rece ca gheața la bocetele ei, era surd și mut și orb și olog; avea ochi — dar nu vedea, avea urechi — dar nu auzea, că a sburat duhul dintr'ânsul.

*

Când a murit badea Onu, a rămas de el nu numai gloata aia mare de copii, dar a rămas și o strânsură frumoșică, ca de

omul harnic și cumpătat. Hambarele erau pline de bucate, staulul plin de oi, grajdul plin de vaci și de junci, iar țarina încărcată de darul lui Dumnezeu. Numai cap trebuia la averea asta frumușică, dar tocmai capul a întors fața la pământ și s'a pus la putrezit. Acum trebuia lelea Maria să poarte și pălărie și năframă, să fie muiere și bărbat, să-și adune și să-și păstreze și împărțească toate cu bună chibzuială.

Și întâri Dumnezeu inima lelii Maria și nu se da răului, făcea, chibzuia și lucrurile ei mergeau strună, casa ei era tot hrănită și îmbrăcată, ograda tot plină de vite, și executorii nu abăteau nici când pela casa ei.

Așa trecu zi după zi, săptămână după săptămână, lună după lună, câțiva ani încheiați.

Încet pe 'ncetul se tot împușinau mâncătorii dela masa lelii Maria, dar tot așa se împușinau și mânilor lucrătoare și averea. Că fata, care cum trecea de 16 ani, se mărita, bine-rău, după cum îi era scrisă și împărțită și când se mărita, ducea câte o păreche de junci, câte 5--6 oi și câte o moină*), două

*) Pământ apătos.

Feciorii la rândul lor, încă se însurară și-și luară parte din vite și din loc, așa că la vre-o 22 de ani după moartea lui badea Onu, lelea Maria era singură, numai cu copilul cel mezin, cu Luca. Dar străbătută rău nu era, că boi buni avea, vacă de lapte avea, câteva oițe încă avea, iar moșia mai jumătate era în mâna ei, că ea când își mărita fetele și-și însura feciorii, le dădea zestre cât chibzuia că li se cade, dar lăsa și pe sama lui Luca, iar pe sama ei își ținu cât la 2 din copii. Așa sta ea, când a măritat pe fata cea din urmă, de a rămas numai cu Luca.

Dar acum veni răul cel mai mare pe capul bieteii muieri: Luca era cel mai slăbănog și mai fără socoteală din toți copiii ei, iar lelea Maria era acum bătrână și slăbită, nu mai putea alerga și-'n deal și-'n vale, să vadă de lucru; nu mai putea alerga pe la târguri, când trebuia schimbată vre-o vită; nu mai putea nici porunci ea odată, că era slabă, iar Luca, cât un urs, puțin îi păsa de poruncile ei. Așa fiind lucrul, scăpa din avere văzând cu ochii: câmpul îi aducea roadă puțină și slabă, vitele i-se legănau pe

picioare de slabe, porcii nu mai dau untură ca odată, oile pieriră de slabe, iar Luca zicea că au pierit de călbează. Pe zi ce mergea scădea averea văzând cu ochii, de gândeai, că apa o mână.

— „M'a părăsit norocul“, zicea biata lele Marie; „de când am rămas numai cu Luca; nimic nu-mi mai iasă cum s'ar duculi (cum ar trebui). Nu-i alt modru, fără bietul de el e fără noroc! Doară i-a da Dumnezeu o muiere cuminte și norocoasă, să se mai întoarcă o leacă apa iarăș pe moara noastră, că de nu ne înglodăm în datorii, că ce te socoți, suntem numai două guri și bucatele nu ne ajung și dedulcele nu ni se strică! Și, mai în anii trecuți, eram o gloată de oameni la blid, și bucate nu cumpăram și dedulcele se râncezia de mult ce era! Trebuie să-l văd însurat, doară-doară s'or mai întoarce trebile!“

Așa zicea lelea Maria, stând îngândurată și oftând după norocul ce o părăsise.

Și însură pe Luca, îi căpătă o femeie tare cum se cade, dar Luca tot Luca rămase: din slăbănog ce fusese, mai slăbănog se făcu. Iar, cum zice zicala: „Bun de gură,

rău de lucru, cu minte vitează și cu trup leneș“, cu trupul cel leneș nu lucra nimica, iar cu mintea „cea vitează“ făcu atâtea prostii, cât peste câțiva ani nu mai avea nici coadă de vită la casă, ba era și plin de datorii.

Și nu era modru să nu fie cum e, că îndată ce se căsători își făcu coada colac de-l aleseră primar la sat. Fiind lucru așa, nu-și căuta de trebi, ei umbla prin cel sat de colo până colo, făcând judecăți după capul lui și bând cu rând și fără rând. La anul, când i-au tras socoteala despre banii ce i-a adunat de prin sat, pentru drumuri și poduri, pentru spital și dări împărătești, se dovedi, că vre-o opt sute de florini lipsesc. Ce era să facă? Da'-n dreapta, da'-n stânga,... scăpare nu-i; ori pune banii, ori e dat în judecată și pe lângă ce vor scoate de pe el, cu legea, banii ce i-a tocat, l'or mai duce și la robie. Satul fierbea, toți se mirau ce a putut el face cu atâta potop de bani: nimănui nu-i intra în cap, cum poate cineva mânca într'un an atâta hăram de ban. Iar el umbla ca cânele cel plouat, dăbălăzat, negru ca pământul de năcaz.

Dar toate nu folosiră nimic; bani din fundul pământului, ori legea cu executorii

ei! Merse la unul, se tângui la altul, ceru bani dela celalalt, dar fără nici un folos. In urmă se află unul, care-i spuse așa: Eu îți dau opt sute bune în toată minuta, dar tu ce-mi dai pe ele, că eu bani de dat împrumut nu am, fără mi-am adunat bănișorii aceștia să-mi cumpăr o grădină mai largă, că a mea e strâmtă de tot pentru agonisita mea; apoi am și copii mulți. Unde să-i așed pe toți? De-mi dai grădina ta cu casa și cu locul cel de fân din Valea fântânei, eu îți număr banii numai decât.

Ce era să facă bietul Luca? Chemă pe cutarele la ei acasă să se înțeleagă și cu muierile. El, care pân' acum făcea tot de capul lui, acum vedea că fără învoirea mamei sale nu putea face acel târg, că și casa și grădina erau scrise pe numele ei, locul încă. Când auzi mumă-sa, lelea Maria, cum stau trebile, o podidiră lacrămile și prinse a plânge, cum numai după badea Onu mai plânsese:

— Vai, Lucă, dragul mamei, cum nu te-am făcut mii de bucățele, de mă cumpănești tu acum la bătrânețe, să-mi părăsesc lăcașul meu, unde am trăit o viață de ani și unde

am crescut o gloată de copii! Vai, cum nu ți-am știut suci grumazii când erai în fașă, nemernicule, prăpăditule!...

Dar eu de aceste nu se plătesc sutele cele multe, și lelea Maria e muiere cuminte, ea știe, că de nu-și scoate copilul din ne-cazul acesta, dă în altul și mai mare.

Deci, după ce se mai ușură la inimă cu plânsul și cu dojenele, zise omului aceluia așa :

— Știi ce, eumetre, eu văd că-i rău de Luca de nu pune banii; pune dară banii pentru el, a ta să fie casa și grădina, a ta să fie și lunca aceea, dar numai lunca îți intră acum în stăpânire, iar casa și grădina sunt în stăpânirea mea, până m'a chema Dumnezeu colo la Onu. Că mi-i jale să știu, că am mers la el din casă străină, după ce el aici m'a lăsat și aici mă știe.

Și omul acela s'a învoit și așa, căci și-a zis în mintea lui: lunca singură face mai atâta, cât dau pe ea eu pe grădină cu tot, apoi baba încă știu că n'a mai trăi un veac! Tot a mea va fi, ori a copiilor mei!

După ce se văzu Luca mântuit pe astă cale de năcaz, gândiți că s'a cumintiț? De unde!

Era toamna, când l'au scos din primărie. El vite nu avea, dar avea o clăiță de fân. Mă-sa a zis așa : mă Luca, mă, vinde fânul, că are preț și banii-i dă la frate-tău, lui Pavel, că vezi, că a pățit pagubă cu un bou. La primăvară, când vinde Pavel mieii, ți-a da banii omenește, și-i putea lua și tu o junincuță, să te apuci iară la ceva, ori că Pavel ți-a da oi fătate gata în preț de bani, și avându-le n'om posti și din ele te poți apuca la stare, numai noroc și minte de ți-a da Dumnezeu.

Dar Luca cel cu minte vitează, cum să asculte sfatul unei babe? Nici nu voi să auză de așa ceva. El luă dela un jidan 2 vaci și 2 bivolițe în iernat, pentru care căpătă dela 50 fl., adecă 25 fl. acum, numai decăt, și 25 fl. la Sân-Georgiu, când va da vitele în samă, iernate, cum se cade. E mai bine așa, zicea Luca, că pe fân n'aș căpăta mai mult de 50, dar așa îmi rămâne gunoiul, o bivoliță dă câte o felicică (felicică=jumătate de cupă) de lapte, colo după Crăciun mai fată una, iar în postul mare fată și vacile, și înțelesul cu jidanul ne este așa, că laptele e al meu, iar vacile am drept să

le port și la jug, să-mi duc eu ele gunoiul și să-mi duc lemnișoarele din pădure.

Așa din primar sătesc se băgă slugă la vitele altuia. Dar asta ar fi mers ea cum ar fi mers, ci altul era năcazul. Cu fânul ce-l avea și cu turgenii, de abia scăpa până în săptămâna albă, că clăița lui de fân fusese, ce-i drept, de 6 cară sdravene de fân, dar la o vită de vrei s'o iernezi bine, îi trebuie de tot piciorul un car de fân, așa că numai vacile cele două i-ar fi mâncat mai tot nutrețul, ce-l avea, iar bivolițele, bine că mânâncă și nutreț mai slab: turgeni, paie de orz și de ovăs, dar acelea, dacă nu le ai, trebuie cumpărate. Destul, că prin săptămâna albă nu mai avea ce da la vite de mâncare.

Merse la cel ce-l împrumutase: jupâne, mi s'a ciuntat nutrețul, să-mi dai bani să cumpăr nutreț.

— Dacă nu-i amu terminul, până la Sân-Georgiu.

— Dacă nu-i terminul îți aduc vitele acasă, că eu până acum am mâncat eu ele numai fân de 50 fl., dar vegiile (turgenii) și paiele de orz cele multe, ce le avui și care le mai luai și în așteptare?

— Iată, îți dau 20 fl., dar vezi să ții bine vitele.

— Las' pe mine.

Și primi Luca 20 fl., și vre-o trei îi și dădu unui vecin pentru nește pănuși*) și turgeni, ce luase mai 'nainte, iar de 15 fl. mai cumpără nește fân și de 1 fl.: un pup de turgeni. Dar cât îi ținură? Abia până la jumătate postul mare, iar până la Sf. Georgiu mai sunt patru săptămâni. Deci merse iar la jidanul:

— Bună ziua, jupâne!

— Să trăiești, Lucă, dar ce veste-mi aduci? Ce fac vitele?

— Ar face bine, dar nu mai am ce le da de mâncare, că iar mi s'a ciuntat nutrețul.

— Aceea-i grija ta, că mult potop de ban ți-am dat. De ce nu ți-ai însemnat nutreț pe ei, să nu-i fi folosit pe alte celea.

— Datu-mi-ai destui bani, să-i fi mâncat focul, că numai nutrețul ce-l avui eu a făcut mai mult de atâta, d'apoi cât am mai cumpărat, și tot nu mă ajung; de zoala mea nici nu mai zic nimic.

*) Frunze ce înfășură spicul porumbului.

— Dar gunoiul cel mult, ce ți l'ai cărat cu vacile mele și lemnele cele multe ce ți le-ai adus, nimica sunt?

— D'apoi cu atâta mă cunosc și eu; dar să nu întindem vorbe, mai dă-mi barem 10 fl., să cumpăr nutreț, doară ți-oi putea scoate vitele din iarnă, apoi vită să fie cine s'a mai lega de vitele oarecuiva.

— De unde să-ți dau 10 fl., omule, când tu numai 5 mai ai înapoi? Iată, îți dau 5 fl., dar să-mi fii vitele cum se cade...

Mai cumpără bietul Luca de cei 5 fl. niște turgeni, că fânul era în focul vântat de scump, și le ținu cu turgenii aceia, cum le ținu, până în săptămâna Paștilor. Dar atunci dădu de o pacoste și mai mare. Se rupse într'o noapte o podea dela grajd și o bivoliță căzu cu picioarele dindărăt în șanțul grajdului, iar lanțul cu care era legată de iesle o sugrumă, cât dimineața — când merse Luca în grajd — o află moartă (cu limba scoasă). Alergă după vecini să o scoată și o scoaseră cu mare greu, dar era rece, nici pomană să-și mai vină în ori.

Acum ține-te Lucă! Cel ce-l împrumută aduse pe primarul și 4 bătrâni din sat și prețuiră bivolița în 120 fl. Acum ține-te Lucă!

I se cereau bani, el, că teacă, că pungă, că nu-i de vină... dar potrivnicul ținea una și bună: Să-mi dai prețul bivoliții, ori de ce nu avuși grije de ea? De-ai știut, că nu ți-e grajdul cum se cade, să nu te fi legat de vitele mele.

Ajung la lege. Legea dă drept împrumutătorului. Deci Luca trebui să vadă de bani. Dar de unde? Cumătrul, celce cumpăraseră în toamnă lunca și grădina lui, îi zise: Eu te scap iau asupra mea datoria, dacă pe Rusalii îmi golești casa, ca să mă mut în ea, că după Rusalii îmi însor feciorul și-l las pe el în casa mea.

Ce să facă Luca? Ar întreba pe mumă-sa, dar n'are cu cine vorbi, ea tot zace și bui-giește, de când s'a întâmplat pricina cu bivolița toată ardea ca'n foc.

Intr'o zi, după ameazi, zise numa' atâta: Lucă, mergi după popa să mă spovedească, că Sfintele Paști le petrecui nespovedită, pentru mintea ta cea mare; să nu mă apuce și moartea negrijită, ca pe un dobitoc.

*

În Joia de Rusalii duceau pe lelea Marie la groapă, din casa ei, unde trăise un veac de om, unde crescuse o gloată de copii. Iar

muierele oftau: Ferice de lelea Maria, că a mutat-o Dumnezeu chiar în săptămâna Rusalelor, că din Paști până 'n Rusalii e raiul deschis!

Baremi de ar fi deschis și pentru lelea Maria, că în iad fost-a ea de când a rămas numai cu harnicul de Luca!

În Dinerea Rusaliilor s'a mutat și Luca din casa aceea, s'a mutat într'o casă sătească la vii, s'a pus veghietor de vii, iar în casa lui se mută bocotanul, care puse banii pentru bivoliță.

A doua zi de Rusalii, în casa rămasă de lelea Maria, e nuntă mare, că-și însoară bocotanul feciorul și-l lasă stăpân în casa lui. Luca se uită din dealul viilor spre sat, aude lăutarii, aude voie bună, vede steagul la casa lui, și-și gândește: multe nunte s'au nuntit în casa aia, că-i casă cu noroc, numai eu nu avui noroc în ea! Nici n'a mers la nuntă, nici el, nici care-va din frați ori din surorile lui. Le era jale să meargă să facă voie bună în casa, din care cu patru zile mai 'nainte scoaseră pe mama lor, de o duseră la locul de vecie.

Petrea „Porcosul“.

Oare la Petrea Grighii de ce-i zic „Porcosul“? întrebaiu odată pe moș Mitru, păzitorul dela viile grofului, care însă grijește și de viuța noastră, fiind aproape de cele grofești.

Moș Mitru era unul din cei mai bătrâni moșnegi la noi în sat; el, stând iarna-vara tot pe dealul viilor, priveghia ca un înger păzitor asupra satului; el din înălțimea pe care-i era căsuța chiar în vârful viilor, putea vedea casele tuturor locuitorilor dela noi din sat și — stând mai tot singur — se putea gândi în liniște, asupra fiecărui locuitor dela noi; el, adecă Mitru, păzitorul de vii, știa multe-multe, știa mai atâtea, câte știa Ion Bunzariul, păcurariul cel vestit, cu care și era Mitru dintr'o porodiță și p'o formă de bătrân,

Pe acești doi oameni, până trăiau, — că amu-s morți amândoi — Dzeu să-i ierte și-i hodinească — p'acești doi oameni îi întrebam bucuros una-alta, unde-i întâlneau, că mult îmi plăceau răspunsurile lor cele înțelepte și cu temeiu. Așa și acum, fiind la viie, până

să mânânc vre-o două pierseci, ce le culesesem însu-mi cu mâna, întrebaiu pe moș Mitru, veghietorul viilor: „Oare la Petrea Grighii de ce-i zic „Porcosul“?”

Și această întrebare poate că nu i-o puneam, dacă n'aș fi zărit pe Petrea Grighii arând cu plugul cu patru boi ca patru lei, chiar lângă gardul viiei, iar la Petrea Grighii numai în față-i ziceau oamenii „bade Petre“, altecum toți îi ziceau „Porcosul“.

Iar moș Mitru, veghietorul viilor, era bun-bucuros să-l întrebe omul una-alta, ca să poată povesti după dragul inimei lui și să-și poată arăta iscusința. El bucuros îmi spunea orice l-aș fi întrebat, iar acum, unde-l întrebaiu chiar despre Petrea Grighii, care-i era cam neam și cu care — ca un bocofan ce era — se lăuda bucuros, moș Mitru începu a-mi spune povestea cea adevărată a lui Petrea cu multe ponturi și aleamuri, cum făcea el, când povestea cu domni. M'aș ținea foarte mândru, dacă aș putea spune și eu povestea lui Petrea Porcosul tocmai după cum mi-o spuse mie moș Mitru, veghietorul viilor. Dar nu cred să o pot. El începu cam așa:

„Hm, domnule, povestea nepotu-mi-o Petre cine o știe în satul nostru așa bine ca mine? Nici el singur nu o poate ști mai bine, că eu l-am cumpănit de-i astăzi așa bocotan cum îl vezi. Adecă ce să zic : sfatul meu și darul lui Dzeu l'au pus pe el în picioare, că într'o vreme era îngenunchiat de năcazuri și de lipsuri.

Adicăte-le lucrul a fost așa, domnule, că nepotul Petrea a fost de o potrivă cu tatăl dumitale; deodată i-au prins cătane la unguri în 48, par'că acum văd, și deodată au venit din cătane, într'o noapte de Bobotează, de crepau și lemnele de frig, ba și vițelul în vacă sta doară să înghețe, așa ger procler era, și erau numai cu sumăeșele pe ei, că pieptarele li-le luaseră *Kinteșii* (önkén-teșii=voluntarii din Ungaria). Așa fugiră ei peste cele dealuri, prin omăt până'n brâu, de mă mir și amu, cum de n'au înghiețat. Dar omul tinăr, cu dor de casă și de copii, trece prin foc și prin apă! Satul era 'mprăștiat, oamenii erau fugiți prin Ciceu și pe unde se puteau ascunde de frica răsmelișii; s'au fost ascuns bieții creștini, cum spune din cazanie : prin crepăturile pământului. Eu

eram tot aici, la viaa grofului, unde mă pomenisem de rău copil, că și tata și moșul, ba poate și strămoșul meu tot ca păzitori la vii ne-am pomenit.

Destul că nepotu' Petrea cu tata dumitale ajunseră la mine atunci noaptea, că în sat se temeau să între. Le spuseiu eu ce-i prin sat și-i săturaiu, că erau mai leșinați de foame și de frig, apoi a doua zi coborîi în sat eu cu capul meu, că eu nu mă temeam nici de români, nici de unguri. Românii nu-mi făceau nimica, că doară român erau și sunt și eu, iar ungurii mă cruțau de frica grofului, în a cui slujbă eram. Prin sat aflaiu starea lucrului și venii și le spusei lui nepotu-mi-o Petre și tatălui dtale; le spuseiu că ai lor sunt suiți în Ciceu cu popa cu tot; la popa i-au și degerat atunci degetele dela amândouă picioarele, și a rămas chilav pân' a murit, era atunci popă la noi protopopul Trifan Mureșanu, om cucernic și foarte învățat, dar ungurii l'ar fi spânzurat să fi dat de el.

Ce să-ți spun mai departe de revoluție? Ai auzit dta ce chinuri au tras oamenii în acele vremuri, cât să ferească Dzeu și pe

puiul de năpârcă, să n'ajungă zile deacelea. Că se temea om de om, vecin de vecin, prietin de prietin! Destul că încetul pe încetul dădu Dzeu și se potoli răscoala. Moscanii făcură pace în țară, iar oamenii începură a-și vedea de nevoile lor.

Toți ca toți, dar nepotul Petre mai năcăjit în tot satul. Ungurii-i beliseră patru boi și două juninci, și-i dădură — nu-i vorbă — bani destui, dar ce folos, că-i dădură bani de-ai lui Kossuth, cari poate și amu-i mai ține, ori că i-a aruncat în foc. Din ce mai rămăse, neste biete de oite și o vacă, le dete mumă-sa zestre cu Susana, pe care o făcu preoteasă în Curmătura, în bunacredință că Petre și-o putea cumpăra vite destule pe banii cei mulți de pe 4 boi și 2 juninci. Așa nepotul Petrea scăpă din revoluție numai cu sufletul în oase și cu doi copii mici. Că românul, dacă n'are vite, îi ca mort; fără vite el nu poate munci, nu-și poate lucra ogoarele și nu-și poate ținea copiii.

Mai veni un rău peste capul lui. Aflară adecă domnii că grădina și casa, în care ședea Toader, se fin de curtea grofească și că nu sunt locuri slobozite deodată cu

răsmelița. Deci îl scoaseră frumușeluc în drum, casa o dărîmară, iar grădina o 'ngrădiră într'una cu cea domnească, lângă care era. Unde să-și caute dreptul? Cui să spuie năcazul?

Atunci am ținut eu sfat cu popa cel bătrân, ce-i de făcut? Iar din sfatul nostru a ieșit așa: dacă dracul ți se pune pe suman, taie-i și lui o aripă, ori de nu se 'ndestulește cu atâta, desbracă sumanul și i-l dă lui, iar tu fă-ți alt suman, bun-rău, cum vei putea, că de te pui în poară cu dracul, te duce și pe tine!

Așa învățasem și pe nepotul să nu âmble cu pâri, că dacă groful fără drept îi ia grădina și casa din sat, cât de târziu, Dzeu iar i le-a da îndărăpt. Iar el să-și facă casă pe moina cea mare, ce o avea chiar sub pădure.

Cu greu îi veni bietului Petre să lase el satul, unde crescuse și copilărise, să lase el vatra părinților săi și să se tragă la pădure ca *fiarăle* cele sălbatice. Dar ce era să facă? Trebui să meargă unde avea iuș, dacă cel din sat i l'au luat groful cu haboca. Ne-am pus deci toți sătenii laolaltă și i-am înciripat o casă colo sub pădure.

Atâta avea la sufletul lui, dar era totuș mângăiat, că-i a lui, nimeni nu-i poruncește când să se scoale și unde să meargă. Iobăgia se ștersese, oamenii lucrau de Luni dimineața până Sâmbătă sara tot pe sama lor, iar Dumineca mergeau la biserică de se rugau lui Dzeu; erau oameni mai cucernici rândul cel de oameni, ce slugiră domni, decât cești crescuți în răsfățare!

Destul că pe Petrea îl așezasem deci sub pădure, în casă îndrugată în pripă, ca să nu stea chiar în drum; aceasta fu chiar în săptămâna Paștilor. Era vreme frumoasă, bună de lucru. Când fu a doua zi de Paști, îi mai dădu Dzeu un pruncuț pe lângă cei doi, ce-i avea. Dar n'avea bietul Petru la sufletul lui nici atâta cât să facă pruncului un botez, după cum 'e obiceiul nostru, cu o fir de ospăț și cu sfeștanie. Dar îi dădui eu grâu și vin și făcurăm să fie bine, c'asa fac oamenii de omenie.

În Dumineca Tomii botezarăm copilul și-i puserăm numele Toma; acela-i acum nu știu ce domn mare în Țara Moldovei, trebuie că-l știi, că sunteți cam deopotrivă de buni.

La botezul pruncului veni și cumnatul lui Petre, popa din Curmătură, și-i aduse de cinste o capră cu 2 iezi. Nănașul copilului îl cinsti cu o godinuță mai ca de un an, eu cu alta și popa nostru, Trifan, Dzeu să-l ierte și să-l hodinească, îi trimise colaci, cum capătă popii la Paști, un sac plin, și-l dăruie și el cu o godinuță ca de un an. Așa cu botezul pruncuțului Toma, deodată se văzu nepotul Petre iar la ceva vituțe, și mulțămia lui Dzeu și oamenilor celor de omenie pentru ajutor.

Apoi, ce să-ți spun, fiind sănătos și muncitor și cruțător, din moina aceea pe care-i era casa, și care 'n veci nime n'o lucruse, adună atâtea bucate, de-i erau de ajuns peste tot anul. Și i-se 'nmulțiră vitele, cu deosebire porcii, din cele 3 purecele, cât în scurtă vreme avea turmă de ei, ca groful de mare. Ii și era ușor acolo de ținut porci cât de mulți, că nu trebuia să le dea din mână mai nimic; pădurea era aproape numai după casă, acolo vara putea paște și scurma în draga lor voie, iar toamna și iarna aflau atâta ghinde și jir prin pădure, de se îngrășau ca de grăunțe de bine.

Și vindea Petrea în tot anul câte 20—30—40 de porci mari și mici, și banii nu-i prăda, ci-și cumpăra moină după moină, și-și făcu casă mai mare, și-și făcu grajd și șură și hămbare, și se îmbogăția văzând cu ochii. Iar oamenii, când văzură cât hăram de porci are, prinseră a-i zice „Porcosul“. Iar oamenii, știi cum îs, dacă apucă odată a porecli pe cineva, nu-l mai slăbesc până pune mâinile pe piept. Așa și la nepotul, nime nu-i zice în dos altecum decât „Porcosul“, în față, vezi bine, îi zic și lui „Petre“, c’ășa l’a botezat popa, da ’n dos cine mai are grije cum l’a botezat popa?

Așa-mi spuse moș Mitru, apoi adause:

„Și are mare avere „Porcosul“, că primăvara ară câte 2 săptămâni cu plugul cu patru boi, tot în moșia lui, vara la ogor alte 2 săptămâni. Dar se și cunoaște, că stoguri de grâu ea la el, numai la arândașul grofului mai vezi, boi scumpi ea el numai sașii mai țin, iar armenii din Gherla vin în toată toamna ață la el acasă, de duc câte 20—30 de porci grași, tot pe bani gata, cel mai ieftin porc câte 50 de bancute! Pe asta cale și-a crescut copiii ea domnii cei mari, că doi sunt tisturi

cătunești, Toma-i prin Moldova, alți doi sunt la economie, iar fata cea mai mare, precum bine știi, e măritată. după bogătoiu' din Valeadosului și fata cea mai mică poate fi chiar preuteasă, că a purtat-o 'n școlile cele mari, ea și pe feciori, de știe toate limbile și 'nvățaturile. Și ea să învingă cu cheltuielile pe la școli și ca să-și poată face averea, ce o are, l-au ajutat porcii și iară porcii, când auzia că grădina ceea-i de vânzare: „ce ceri pe ea?“ — „2 sute bune“!... îndată vindea 4 porci grași și banii erau gata; de era de vândut un fânaș mare și bun: „oare încât îl ține?“... „...“...„că nu-l dă din 800 bune!“ ...numai vedeam că vine un armean și-și alege 30—40 de porci și nepotu' cumpăra fânașul, iar peste câteva luni porcii-i erau în loc, că scroafele-i fătau tot câte de 2 ori în an, fiecare câte 8—12 purcei, apoi ținea de altă dată și câte 20 de scroafe, iar hrană ... mai nimica nu le trebuia, le hrănea pădurea cea de fag și stejerișul... Apoi nu se însura un fecior mai străbătut și nu se mărita o fată săracă, să nu le dăruiască dar de nuntă, la fiecare câte o purcelușe și când le-o cinstea le poftia: „S'aveți noroc, numai

ca mine!“ El nu se temea că și-a da norocul... De Dzeu să fie toți oamenii ca Porcosul!“

Așa-mi spunea moș Mitru, păzitorul de vii, iar eu — ca să-i cere firea moșneagului — zisei, ca 'n glumă: „Bine, moșule, toate-s bune și frumoase, văd că ții cu Porcosul unde ții-i neam — și bine faci, că sângele nu se face apă, dar să-mi spui dta, dacă-i el in așa bună stare și și-a făcut copiii domni, de ce se poartă așa felegos, de ce nu-i mai scuturat o leacă?“

— „De ce?“ întrebă moș Mitru; „mă întrebi că de ce? — fiindcă are *chielm* în căpăfină, nu-i doară nebun să se facă *turcă* acum, la bătrânețe! Cu opinci și cu sumar și cu cioareci de lână dela oile lui e mai îndemânos la lucru, poate prinde cu toată mâna și poate călca unde cere nevoia; sunt mai potrivite la lucru și mai calde la piele decât zdrențele din șetre. Apoi doară măcar noi bătrânii să ne cunoaștem că suntem români, că văd că cești tineri numai Dzeu îi mai cunoaște de pe port de ce neam se țin! Doamne iartă-mă și nu mă scrie 'n osândă, dar îmi e chiar groază să întru 'n sat și să

merg la sfânta biserică, atâta s'a 'mpupuțat lumea de tare. Chiar la biserică de merg, numai păcate-mi fac, că nu mă pot uita la atâtea nebunii ce văd azi la omenii noștri, mai ales la fetele și la nevestele noastre. Crede-mă domnule, că numai noi câțiva, cari suntem din zilele cele vechi, mai ținem la portul nostru din bătrâni. Altcum, ce să zic, că vezi-i dumniata *bugăt* de bine, cât sunt de împupuțați toți ca *turcele*, numai elopoteii le lipsește. Uite, domnule, la mine și la nepotul Petre Porcosul, așa umblau mai de mult toți românii, că doară-ți aduci aminte că așa umbla și tata d-tale — fie iertat și mâie pe unde-a 'nserat — dar... s'a stricat lumea, tare s'a stricat lumea, domnule. Adecă nici nu lumea s'a stricat, că lumea-i *bugăt* de bună, mai bun e numai Dumnezeu sfântul, dar oamenii s'au stricat, nu mai merg la biserică, ori, și de merg, se duc numai ca să-și arate hainele și podoabele. Apoi, pe lângă ce sunt făloși, sunt și puturoși cei mai mulți, nu le place nici lucrul, numai traiul bun, podoabele și beutura cea multă. Și, totuși unii ca aceia zic nepotului „Porcosul“, dar — Doamne iartă-mă și nu mă serie 'n osândă,

porcoși sunt aceia, care-și beau mintea și averea, nu nepotul Petrea, că el din porci s'a ridicat la bunăstare, iar ei din oameni se fac porci!"

Intrase bătrânul în foc și-mi plăcea de el cum vorbea, și de nu aveam grabă să mă cobor dela vie, că se găta de ploaie — te miri câte mi-ar fi mai spus.

Am aflat de cuvîntă să scriu cele povestite de moș Mitru, că după a mea părere omul, care-i om și din această poveste poate învăța ceva, adică: omul cu minte și noroc, dintr'un purcel=doi se poate ridica de-asupra năcazului, apoi, ridicat odată, se poate face chiar om avut. Că zică cine ce-a vrea, dar omul până-i sărac, până nu are el cele de lipsă pentru traiu, tot sluga altuia trebuie să fie; iar cel ce-i slugă, nu-i stăpân, nici pe oasele sale, nici pe timpul lui Dzeu-sfântul. Și eu aș dori, ca, după putință, oamenii noștri să nu fie tot slugi, ei să mai fie și stăpâni, că fost-au destul slugi câteva veacuri de-a rândul! Apuce-se la virtuțe, cu vitele scoți sărăcia din casă. Unul are plăcere la oi, altul la vite cornute, altul la porci; dacă împrejurările îl lasă, dacă câmpul comun

nu-i este oprit, crească vite pentru care are plăcere și folos va avea din ele. Dar, cine va sta cu mâna 'n sân, zău, nu poate ajunge la creangă verde! — Dedem pe mulți nesocotiți, că câștigă cu lucrul mânilor câțiva florini, dar săraci fiind și nesocotiți, ei își zic așa: din 2—3 fl. nu m'oiu face gazdă cu patru boi! Și fug cu florinașii repede la pre-pânație. Dar nu-și aduc aminte că 2—3 fl. sunt bani mulți, din cari se pot ridica la stare. Adune lângă 2—3 fl. alți 2—3 fl. și-și cumpere o purcelucă ruptă dela țigă; aceea, ținută cât de cât omeneste — și având noroc — la anul îi dă câțiva purcelași, și încet cu încetul se poate apuca la ceva. Nu este sat unde să nu afli unul ori mai mulți oameni, cari au azi stăricică bunișoară, iar la început, când s'au legat de lume, n'au avut mai mult decât un purcelaș de câțiva floreni, câștigați și aceia cu „jocul miresii“.

Dar celor ușori de minte înzădar le spui unele ca acestea, înzădar bați toba la urechea surdului; bagseama fiul perivei trebuie să piară, oricât i-ai cetera la ureche, că vorbele ce i le spui, sunt ca mazărea aruncată 'n părete.

Fericiți însă, cari vorbele cele bune le pun la inimă și le urmează, că aceia nu vor flămânzi, nici vor înseta; iar cei ce vorbele cele bune le iau în bătaie de joc — batjocoriți vor rămânea.

Mărturisirea unui cărțaș.

Copie de pe natură.

În închisoarea din N. muri în zilele trecute un rob, care a lăsat în urma sa un caiet scris frumos, caligrafat și de cuprinsul următor:

BCU Cluj / Central University Library Cluj

„Ziduri reci, ziduri triste și posomorâte, n'aș fi crezut să aveți parte de mine și eu de voi, dar... mintea, mintea! m'a adus la voi și văd bine, că nu mă veți lăsa viu dintre voi; m'ați cuprins în brațele voastre ca în niște clește, de unde a scăpa — nu-i nădejde. Am trăit în libertate și acu mă usuc între voi, ca o plantă lipsită de aier, de soare și de umezeală. De ce oare și mai trăiesc? de o miie de ori ar fi mai bine să mor, dar văd bine, că și moartea fuge de mine, iar eu sunt un laș, nu o grăbese să vină cu pași mai

repezi, să mă scoată din acest mormânt ghețos. Așa-mi trebuie, de asta sunt vrednic, n'am știut prețui darul cel mai frumos al lui Dumnezeu, libertatea; am căleat în picioare vocea conștiinței, care mă mustră ca un bun prietin, ca un părinte, acum... vino moarte în acest ceas și mă scapă de năcaz!...

Dar moartea, nemiloasa moarte, decât să vină la mine, să mă ducă cu sine, mai bine va merge și va răpi mama dela prunci. Oh, moarte, moarte, nemiloasă și nedreaptă! Tu ești una cu omul, nici tu nu ai mai bune simțiri, decât el!

Sunt de patruzeci de ani. Tatăl meu mă avea numai pe mine. El era dascăl la biserica din Bogata. Frate-său era acolo preot românesc. El nu avea muiere, nici copii, toată bucuria îi era îndreptată asupra mea, ca și asupra părinților mei. De mic mă desmierda, mă îmbrăca ca pe un copil de domn de cei mari.

Cu 8 ani mă duse la școala din N., unde mă țineau ca pe apă puțină. Acolo stătui până absolvaiu clasa a 3-a gimnazială. Atunci eram de 15 ani. Incepu a-mi miroși greu aierul școalei, studiul nu-mi mai făcea plă-

cere, îndrăgii cărțile cele de joc. Mai întâiu jucam cărți pe bumbi; toți bumbii dela vest-minte mi-i tăiam și-i dam în cărți. După aceea prinseiu a juca cărți în nuci, și în fine în bani. Câștigam și pierdeam. Când câștigam, țineam toată compania cu tutun și vin, iar când pierdeam îmi vindeam din haine să am bani de joc.

Profesorii mă amenințau cu secunde (note rele). Unchiul și tata prinseră a mă dojeni, iar eu — în loc să las cărțile și să prind studiile — părăsii școala, barem de m'ar fi trăsnet Dumnezeu în acel ceas! Mă dusei în capitală cu testimoniile școlare și mă înrolaiu ca ostaș. Aci era de mine! Aveam vestminte, cost, locuință și speranțe de înaintare. Cu studiile nu eram silit să-mi sfarm capul, puțin curățit și nițică supunere: iată totul!

Aci-mi aflaiu pământ prielnic pentru meseria de *cărfaș*. Când primiam leafa, de regulă jucam cărți; de pierdeam, — nu era pierdut totul, că peste 5 zile căpătam altă leafă, puțină, ce-i drept, dar căpătam.

Feciorii din companie înțeleseseră, că eu știu serie bine cărți de dragoste la fete și

de dor la părinți. Și prinseră a veni la mine să le scriu cărți. Unul îmi da câțiva cruceri pentru o carte, altul îmi curăția vestmintele și armele și eu trăiam ca un domn.

Aveam încă de mic o scrisoare frumoasă și bună, pot zice foarte bună și frumoasă. Aceasta o băgă de samă căpitanul nostru, un om, care era mai bun decât pânea cea bună. Numai decât îmi făcu propunerea să învăț manipularea. Și o învățaiu cu înlesnire, că eram tinăr, talentat, iar sergentul manipulant, căruia mă încredințase căpitanul spre instruire, avea o pricepere mare din naștere, ca nime în regiment: era de 25 ani tot sergent manipulant.

În scurt timp am ajuns corporal, apoi la câteva luni sergent manipulant la spital. Un loc acesta, cât, de aveam eu minte, azi aș fi domn, nu rob între aceste ziduri aspre, reci, urâte, nesănătoase. Dar mintea, mintea! Norocul a umblat după mine cu pălăria în mână, mă ruga să-l ascult, dar totodată mă dojenea să nu părăsesc nici mintea; eu însă am fost un sburdalnic, făceam cum îmi plesnia prin cap, fără a cugeta la ziua de mâine.

În acest timp, unul dintre mai mari mă povățui părințește să intru în o școală de cadeți, să mă fac oficer. Și aș fi putut, că eram tânăr, numai de 18 ani, dar mă gândii: de ce să mai încep eu la studii? Au nu de studii fugii din gimnaziu? Au nu am eu acum tot ce-mi trebuie? Scurt: nu mă învoii să apuc cartea, stătui ca sergent manipulant la spital: lucram după formular, ce era de lucrat, iar timpul cel mai mult îl petreceam în beții și în joc de cărți.

Așa petrecui la miliție 13 ani, acum eram de 28 ani și prinseiu dragoste de o chelnăriță frumoasă și cochetă. O și luaiu și făcui pașii trebuincioși de-a căpăta o funcție ca civil. Și după 13 ani petrecuți ca soldat, după ce în capitală învățasem bine 2 limbi ale patriei, pe lângă a mea maternă, după ce aveam o scrisoare frumoasă și eram deprins în scrisorile de manipulare, făcui nițică praxă la judecătoria din capitală, apoi fui denumit canțelist la judecătoria din H.

Acesta ar fi fost un post bun pentru un om de omenie, dar nu pentru unul ca mine, care ar fi mâncat banii doară și cu lingura. Salarul meu, de 50 fl. la lună, ar fi

mulțămît pe mulți oameni mai cu învățătură decât mine, dar eu eram tot omul cel vechiu : cârțaș și beutor. Lângă acestea se mai adăuga și nevasta mea, care avea mai mari cereri decât muierile șefilor mei.

Astfel trebui de multe ori să iau scăparea la lucruri nedemne de un angajat, la fapte chiar criminale. Înșelam pe cine-mi cădea în ghiare, falsificam hârtii, desliptam timbrele de pe acte și le vindeam... până odată mi-au dat de urmă. Atunci mă înfundară în temniță, îmi făcură proces, care durase doi ani de zile. Timpul acesta l'am petrecut în arest. Procesul era să depună din oficiu și pe câțiva angajați nevinovați, dar în fine căzui singur jertfă meritată.

Acu-s aci, de unde nu mai am nădejde să scap viu. Nici nu doresc aceasta.

Că ce aș ști eu face, dacă chiar aș scăpa viu? Unde-i onoarea mea? Cine-ar mai sta cu mine de vorbă? Cine mi-ar mai încrede vre-o afacere? Barem de nu eram un laș, să mă fi sinucis în clipa, când au dat de faptele mele criminale?! Dar nu, mai bine e așa. Faptele mârșave săvârșite pe pământ, pe pământ trebuie să-și ia și răs-

plata! Dar mă doare, stau să nebunesc, când mă gândesc la cei trei prunci ai mei, părăsiți de lume, singuri, cine știe pe unde, că — după cum am înțeles dintr'un cunoscut, ce intră în zilele trecute aci ca prizonier — nevasta mea și-a pierdut urma, a vândut mobile și haine, a lăsat copilași în grija unei vecine, cu numele numai pe o zi, pân' a veni să mă vadă, și de atunci nu s'a mai reîntors la ei. Ce a fi de ei?... Dar Dumnezeu e bun, sunt sigur, că-i va fi milă de bieții nevinovați, și nu-i va certa pentru păcatele părinților.

O singură mângâiere mai am: Mulțumesc lui Dumnezeu, că nici tata, nici mama, nici unchiul nu mai sunt în viață. De-ar trăi știindu-mă aci, ar nebuni de jale și de rușine. Eu tot e'o moarte-s dator.

„Rămâi lume neagră 'n ceață,
Noapte bună-a mea viață!“

Farmecele colinzilor.

(De învăț pentru holtei.)

Balta de Câmpie este un orășel mic, locuit mai numai de români, ea și toată împrejurimea. Străini sunt numai cei doi negustori, cei patru diregători dela judecătoria de cerc și pandurii acelei judecătorii, și mai este și hotelistul (cel ce ține hotelul) nero-mân, măcarcă îl chiamă Dănilă Patrubani. Străinii nu aveau în Balta de Câmpie nici școală, nici biserică, nici dascăl, nici popă. Așa erau o p'atunci vremile, înainte de asta cu 10—12 ani. Poporul mai tot era din breasla plugarilor și-și avea popa lui, biserica lui, școala lui, dascălul lui, cu un cuvânt avea tot ce-i trebuia și toate erau ale lui, afară de-o curte domnească, locuită de lilieci și de buhe.

Cărturari mari nu prea erau băltenii, dar cu atât mai morțiș țineau la datinele rămase lor din moși-strămoși; „așa ne-am apucat și așa ne-om stinge!“ era vorba lor, când cineva-i întreba de ce țin așa morțiș la câte toate datini, rămase din vremile cele vechi și proaste.

În Balta de Cămpie era însă și un român cu foarte multă învățătură. Acesta era avocatul Dănilă Sgârciu sau cum îi ziceau oamenii „procatorul Dănilă“.

Fiindecă în istorisirea noastră vom avea dese întâlniri cu dumnealui, să vi-l fac cunoscut bine.

El avocat Dănilă Sgârciu este un om cam de 50—55 ani, cu puțin păr pe cap și acela cărunț de jumătate, cu barba și mustelele tunse scurt pân' aproape de piele, om gras și gros și roșcovan, cu ochii căpriei și pururea cu un lemnuș după ureche, obiceiul din vremile când era la academia din Sibiu, ca președinte al studenților în timp de noapte. Se purta elegant pururea și era vestit de sgârcit, din care cauză l'au și poreclit Sgârciu, că numele lui de acasă îi era Dănilă Bunea, dar acest nume se putea afla numai scris pe mult răbduria hârtie; buzele muritorilor rostiau numele lui tot cu „Sgârciu“ și fără „Bunea“.

Colegii lui din alte orășele încă-i ziceau numai, simplu, Dănilă; că să-i zică Bunea se temeau de păcat, după cum îns ei oameni cucernici, dar să-i zică Sgârciu nu se încu-

metau, nu voiau să-l supere, că-i știau natura; știau, că-i urs întreg dacă se mânia. Oamenii de pe sate încă-i ziceau „domnule Dănilă“, că de „Bunea“ n'aveau cunoștință, iar „Sgârciu“ li se părea și lor cam nu știu cum. Dacă se întâmpla însă ca cineva să-i zică „domnule Sgârciu“, ori că se făcea dl avocat a nu fi auzit acest nume, ori că-i zicea: „Dănilă mă chiamă“. Nu era dl avocat om chiar așa sgârceit cum îl ținea lumea, da el banul unde chibzuia că trebuie dat, dar îl și scotea de unde numai era modru de scos. Fără anticipație nu lucra la nime nimic, iar bani împrumut n'a dat nici când la nime. „N'am bani!“ răspundea oricui îi cerea vr'-un ban, fie împrumut, fie pentru ceva scopuri de binefacere; „n'am bani, m'ai timposit în vremea cea mai rea!“ Împrumut nu da banii, că se temea că nu-i va mai putea scoate; spre scopuri de binefacere nu da, căci i se părea, că cele mai multe nu urmăresc vr'-un scop în adevăr nobil.

Și era avut dl avocat, avut ea nime din acea împrejurime. Avea casă frumoasă și mare, în care nu numai că putea șede comod, dar mai da vre-o 6 odăi și de can-

celarii la judecătorie; avea moșii mari, vii, pământuri, bani și câte și mai câte. Apoi la toată bogăția asta mare, era numai singur, n'avea muiere. Nu se căsătorise din simplul motiv, practic după zisa lui, ca să nu fie silit a da bani scumpi pe haine de mătasă muierei sale, cu care apoi ea să măture străzile. „Aceasta e risipă“, zicea el, „o risipă și proastă și nebună“. Iși ținea din clădirea cea mare și pompoasă două odăi pentru el și una pentru servitorul său Petrea, un fel de muierotcă, pe care-l avea de când deschise cancelaria advocațională, și care asemenea era neînsurat. Amândoi erau de naștere din Balta de Câmpie și erau cam de-o vrâstă.

*

În ajunul de Crăciun, sara, e datina în Balta de Câmpie ca și în tot ținutul acela, să umble copiii și oamenii săraci a colinda. Imdată ce înserează, se adună cete de câte 2—5 copii, și umblă dela casă la casă pe la creștini a colinda; unii colindă la fereastră, iar ceice au stea merg în casă de colindă: „Trei crai dela Răsărit“, ori „În oraș în Vișlaim“.

Era în seara ajunului de Crăciun.

Toate casele erau curățite, toate cu luminile aprinse, că așteptau colindători. Focul ardea sdravăn pe la casele românilor, după foc era butucul Crăciunului cel tradițional, dar înaintea lui forcotea oala cea mare cu varza de Crăciun. Numai pe vatra dlui advocat nu ardea butucul Crăciunului, numai casa lui nu era luminată, numai el nu aștepta colindători. Pe el nu-l căutau colindătorii, că n'avea cine-i face colăcei, și cine-i împărți la colindători. Focul și la el ardea, dar nu un foc deschis, ca pe vatra românului, ci foc închis, ca în cuptorul neamțului, foc închis ca în inima celui năcăjit.

Sta în casă Bunea singur-singurel ca un cuc, se preumbla cu mânila la spate prin odaia luminată slab, numai de zarea ce o trimitea focul din cuptor prin o mică gaură din ușă. De-odată tresări și se apropia de fereastră. Afară era lună de se vedea ca ziua. Stelele străluceau, omătul cârția sub picioarele colindătorilor, cari umpleau văzduhul cu colindele lor. Pe la toate casele se auziau colinzi. Se auziau atât de limpede, cât domnul advocat rămase uimit.

Peste drum dela el, o ceată de colindători colindau la fereastră:

Pe câmpul cu florile,
 Dalbă leană,
 Merg bouari cu boii 'n câmp,
 Dragă leană...

La altă casă, o alta ceată de colindători, colindau:

Bună bucurie-avem
 De nașterea Domnului
 Tot neamul pământului,
 Dar Christos unde-o născut?...

La casa din stânga lui auzia:

Venți boteri să-l vedem,
 Că astăzi ni s'a născut
 Domnul cel fără 'nceput...

La casa din dreapta:

O, ce veste minunată,
 În Vișlaim ni-s'arată,
 Că s'a născut prunc
 Din Duhul sfânt —
 Fecioară curată...

La altă casă, unde era o nevastă tinerică, auzi colindându-i:

Tortul ce l'ai tors,
 Fie-ți de folos,
 Să-ți faci mâneci crețe,
 Să umbli 'n ospețe!

Domnul advocat auzia toate, vedea toate și se puse pe gânduri. Iși aduse aminte de timpul copilăriei, când și părinții lui primiau colindători, când umbla și el a colinda, cu alți copii de vrâsta lui, chiar și cu Petrea, cu servitorul lui de acum. Multe gânduri și-o fi făcut el, până odată aprinse un chibrit și cu el lumânarea, apoi deschise ușa și strigă:

„Petre!”

„Auz, domnule!”

„Vino 'ncoace!”

„Iată-'s aici, ce poruncești?”

„Mai știi tu colinda, mă, știi ca atunci, când eram noi copii?”

„Știu, domnule, dar de ce?”

„Mă, hai să mergem noi amândoi a colinda, că turb de stau acasă în o seară ca asta! Mă, când îmi vine 'n minte ce voie bună au azi creștinii, iar eu să stau aci singur ca cucul, îmi vine, Petre... dar să lăsăm vorba, mergi în pivniță, umple 2 corfe, una cu mere și pere, iar alta cu struguri și hai cu ele 'n sus. Dar vezi să uiți ușa deschisă! Uite, aci ai cheia!”

„Merg, domnule!”

Și se duse Petrea în pivniță și umplu două corfe, una cu mere și pere, iar alta cu struguri, și închise bine ușa pivniței, apoi veni în sus.

Stăpânul său era gata de cale. O manta mare îi acoperea tot trupul până 'n pământ, un șal îi învăluia grumazii și o căciulă mare, scumpă, îi acoperi capul cel pleș. Țigara îi ardea zdravăn în gură, iar în mână avea un toiag ca acela al lui Moise, cu care despicase Marea Roșie.

La astă vedenie se gândi Petrea: „Doamne ajută. Stăpânul meu par'că vrea să apuce altă viață, oare ce o fi voind, unde m'a duce? Dă-i Doamne minte, că nu-i copil.“

*

În Balta de Câmpie era un preot tinăr, însurat numai de un an. Numele lui era Romul Trandafir. Era ginere la preoteasa văduvă a fie-iertatului părinte Trișan, ce rămăsese văduvă cu 2 fete, cu Irina, ce era acum preoteasă, și cu Anica, ce era încă fată 'n păr. Văduva preoteasă putea să aibă cam 40 ani, dar nime nu i-ar fi dat mai mult de 30. Ea ședea în casa ei singură cu Anica, iar preotul Romul Trandafir, ședea în casa

parohială, care era în vecini de a soacră-sa. Încă dela vecernie chiemase popa Trandafir la ei pe tinărul învățător Pavel Bucur, un om de veselie, câniăreț mare și cu nădejde de a fi cumnat cu popa. Deodată cu seara veni la popa și soacră-sa și cumnată-sa, Anica, și toți își petrecură până colo cătră 10 ceasuri, ascultând colindătorii, sdrobind la nuci, cântând și făcând voiă bună. Cam pe la 10 ceasuri numai aud la fereastră un glas muieresc, întrebând: „Lăsa-i-ți sfântul Crăciun în casă?” Iar dupăce popa răspunse „lăsa”. cei dela fereastră începură:

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Slobozi-ne gazdă 'n casă,
C'afară plouă de varsă,
De nu crezi
Vină și vezi,
Că suntem în haine verzi,
Doi haiduci,
Cu haine lungi.

„Oare cine să fie?” întrebă preoteasa cea bătrână, „că muieri nu-s, cu toate că se aude și glas muieresc, dar prefăcut?”

„Glasul cel muieresc par' e'ar fi al lui Petrea, muierotca avocatului”, răspunse Anica.

„Sunt chiar ei“, zise dascălul, care trăsesese o leacă un corn de perdea dela ferastră, „sunt chiar ei, mă duc să-i chiem înăuntru“.

„Ba tu nu merge, că merg eu“, zise popa, ieșind pe ușă afară și venind îndată cu dl avocat Dănilă, urmat de Petrea cu cele 2 corfe pline, care, cum le puse pe masă se retrase în bucătărie, la servitorii preotului, unde-și petrecu ca în seara Crăciunului.

Toți se minunau văzând pe domnul avocat, venind la popa acum, noaptea târziu că până ntr'aceea nici ziua nu abătea p'acolo mai mult de 2-3 ori pe an, la ziua numelui și în ziua de Crăciun și Paști, când mergea dela biserică ață la popa acasă, invitat de acesta. După ce-i dădură scaun de hodină și pahar de beutură, începură a-și petrece toți laolaltă. Mai vorbiră, mai colindară împreună, iar dascălul cu Anica cântară cântece de veselie și jalnice, ca tinerii, ba văzând bunătățile de poame aduse de dl avocat, prinseră o cântare de dragoste.

Dragostile tinerele

Nu se fac din mere, pere,

Ci din buze subțirele...

Cei de față însoțiră cu râsuri și glume pe cântăreți, iar dl avocat mai adause :

Și din dește cu inele...,

făcând să i se vadă mâna cea plină cu inele scumpe.

După multe vorbe și glume, numai se ridică dl avocat cu un păhar în mână și ținu următorul toast :

„Onorați meseni! E datină rămasă la poporul nostru din moși-strămoși ca în ajunul de Crăciun să nu doarmă toată noaptea, să privigheze ca păstorii la ieslea dobitoacelor, când s'a născut Mântuitorul lumii. Această datină s'a păstrat cu scumpătate și în casa părinților mei, cari au trăit și murit aici, în Balta de Câmpie. Cu nerăbdare așteptam, ca prunc, seara de Crăciun ca să umblu a colinda. Cât ținea postul Crăciunului tot învățam la colinzi, iar ajunul Crăciunului îmi părea veac de lung până venia seara, ca să pot colinda și auzi colinzi. După ce creștui mare și ieșii din casa părintească, mă înstrăinaui de acest obicei, mai întâiu de acest obicei, mai întâiu mă nemții, apoi mă ungurii, până în astă seară, când așa de mare impresiune făcură colinzile asupra mea, de

nu mai putui sta acasă, trebuia să ies ca să aud colindătorii mai de-aproape, să petrec ajunul Crăciunului în o casă creștină. De aceea nu luați în nume de rău, dacă la un timp atât de neobiceiuit viu a vă sta în drum. Mai mult: mi-am propus, ca să o rup cu holteia, și de astăzi încolo să fie și la casa mea Crăciun ca Crăciunele, cu butucul Crăciunului după foc, cu oala cea proverbială de varză lângă el, și să-mi vină colindători. Deci, onorați meseni, după descoperirile făcute, vă rog să goliți un pahar de vin cu mine!

După ce ciocniră și goliră paharele, dl avocat iar se ridică și zise, privind spre preoteasa văduvă: „Stimată doamnă! E chiar miezul nopții, suntem în ziua de Crăciun, peste câteva clipe, aceste clipe voiu a le folosi rugându-vă, că, deoarece eu mă las de holteie, dta să fii bună a te lăsa de văduvie, iar părintele Trandafir mâne să și vestească în biserică propusul nostru“.

„Bravo! Să trăiască!“ strigară cei de față, iar frumoasa văduvă, roșind o leacă, cum știu văduvele, răspunse cu ochii plecați:

„Ce vine dela Dzeu trebuie să primim, și bine ca și rău; eu una nu mă feresc nici când dinaintea voiei Lui“.

Alt: bravo! și alt: să trăiască!

„Imi vine însă cam greu să las pe Anica singură“, adause văduva, dar nu-și putu găta vorba, că dascălul Bucur o luă peste picior: „Aci sunt eu, doamnă, las-'o numai în grija mea!...“

„Să trăiască!“ răsună casa preotului, iar servitorii din bucătărie se mirau, că oare de ce se strigă așa dese „Să trăiască?“ Dar Petrea, ca mai cuminte, îi scoase din încureătură, spunându-le: „Ăsta-i farmecul colinzilor!“

*

A doua zi preotul, după ce termină sfânta slujbă, ieși în ușa altarului și vesti poporul:

„Trec la taina sfintei căsătorii și se vestește întâia oară: domnul Dănilă Bunea, avocat în loc, cu doamna Zamfira Păun, și domnul Pavel Bucur, învățător în loc, cu dșoara Anica Păun, toți de legea noastră de aici; cine știe ceva piedecă să vestească la maica biserică“.

„Să le dea Dumnezeu noroc și sănătate“, adause poporul; iar, mergând către casă și ajungând acasă, toți poporenii vorbeau numai despre cele două credințe făcute în ajunul de Crăciun.

*

La anul după aceea, când tot satul lumina casele și aștepta colindători, avocatul Dănilă Bunea, porunci servitorului: „Petre, nu deslega azi cânele, să poată veni colindătorii“, iar el era fericit, că are și el Crăciun ca Crăciunele, cu colindători, cu voie bună și cu un frumos leagăn, împodobit cu un copilaș ca de 2 luni.

Vedeți ce farmec au colinzile?

Păstrați-le cu seumpătate!

Cine, cum își sară, așa mânâncă.

„Opt copii am avut, i-am ferit de foc și de apă, i-am hrănit, i-am îmbrăcat, i-am crescut mari, că doară să am și eu sprijin la bătrânețele mele, și când colo — ia traista 'n spate și bâta 'n mână, loane, și cerșește pe la ușile oamenilor, de nu vrei să mori de foame! De știam, că oi ajunge, ce-am ajuns, mai bine le suceam grumazii, ca la nește pui de vrabie, decât să-i fi crescut! Doamne bate-i și nu-i răbda, precum ei nu mă răbda pe la ușile lor“.

Așa se văieta și blăstăma moșneagul Ion Haiducu, mergând de-a lungul uliții cu pălăria subsuoară și cu mâna întinsă după mila, ce i-o scoteau cele muieri: care o bucată de pâne, care un ou, care un ban. El primea cu „bogda proste“, o puneă în traistă, și iar se văieta și blăstăma pe cei opt copii ai lui, pe care i-a crescut, i-a ferit de foc și de apă, iar ei acum nu-l suferă nici în aretul caselor lor.

Creștinii și muierile își făceau cruce: „Doamne apără de așa copii!“

Și așa era: opt copii avusese Ion-Haiducul, toți opt trăiesc, toți opt sunt așezați,

toți opt au muierile lor și copilașii lor, toți au cuiburile lor, iar tatăl lor, Ion-Haiduceul, nu are loc nici la unul, toți îl huiduiesc ca pe Țiganul cel mai rău; unul nu-i dă omenie de un ban, nici unuia nu-i e milă de slăbia și neputința bătrânului lor tată, fiecare-l împrășcă cu vorbele: „Țină-te cine-ți ține moșia! Și moșul Ț-a lăsat o moșie întreagă și tu l'ai cumpenit de a murit pe sub garduri, iar noi, cari n'am moștenit dela tine numai lumea și drumurile, noi să te ocrotim? Feri Doamne; cum Ț-ai așternut — așa te odihnește; cum Ț-ai sărat — așa mănăcă.”

Oamenii din sat, ba și cei din satele vecine, știau că așa este; știau că de bună samă Ion Haiduceul a crescut o *casă grea de copii mulți* și-și da cu socoteală, că rățăciți copii sunt aceia, care n'au milă de tatăl lor, în slăbia lui. Că-și ziceau: bun-rău, cum a fost, le-a fost tată și — bine-rău, cum a putut și cum l-a tras firea. el i-a crescut și acum s'ar cădea ea, totuș, și ei să-i întindă câte un bruş de măămăligă și să-i facă o leacă de loc acolo după cel cuptor, să nu zgriburească de frig și de foame pe cele ulițe și pe la casele oamenilor!

Hei, dar satul e mare, oameni sunt mulți, și mulți oameni fiind, au multe păreri. Unii băgau vină la copii, dar alții ziceau altfel: „Așa-i trebuie la Ionu Haiducului, âmble și cerșească, *belească-și nasul* pe la ușile oamenilor, dacă n'a ținut ce a avut. Că așa făcea și el cu tată-so, cu toate că tată-so-'i lăsase o moșie întreagă-întreguță, că numai pe el l'a fost avut. Și, Doamne, ce zile grele ajunsese bietul moșneag la odorul lui de copil!“

Adecă lucrul fu așa :

Când veni slobozia dela domni, Ion Haiducul era holteieș. Tată-so, Pantilimon Haiducul, era un om avut și cu socoteală. Ținea câte șase și câte opt boi, ținea oi multe și vaci și porci, cum ține omul cu socoteală. Dar copii nu avea decât pe harnicul de Ion. Cu resmelița se bolnăvește baba lui Pantelimon, mama lui Ion, și trage așa boleacă vre-o 2—3 ani, apoi moare. Amu ce se știe face doi bărbați în casă, fără muiere! Cine să-i spele și cârpească! Cine să facă de mâncare! Că, o casă fără muiere e ca pustie! Iși sfarmă ei capul: ce-i de făcut? Unii oameni ziceau că să se însoare Pante-

limon, că nu era mai mare ca de 45 de ani. Alții ziceau că ar fi mai bine să rămână el cum e, că ori cum, nu-i altul tinăr, că-i trecut de-ameazăzi spre seară, ei să scoată pe lon cu bani dela cătane și să scrie averea pe el și să-l însoare. Că, ziceau oamenii: de se însoară Pantelimon, mai poate avea copii și s'a împărți averea cea frumoasă; iar de se însoară lon, îi rămâne toată averea lui și n'a mai avea de împărțit cu nime, iar tată-so, Pantelimon, va trăi pe lângă fecior fără griji și fără năcazuri.

După multă chibzuală se hotărî bătrânul să rămână văduv și să-și scoată copilul dela cătane cu bani, apoi să-l însoare și să-l facă stăpân peste moșie.

Așa și făcu. Vându odată patru boi și vre-o 25 de oi și înfundă pentru lon la domni șase sute bune, de-l scăpă de cătane, ca să-l poată însura. Și-l însură. Și află o soție bună ca pânea cea bună și din oameni de omenie, cât îți era fală să te întâlnești cu ei, fie 'n bine, fie 'n rău. La început mergeau lucrurile strună de bine. Toți munceau cu dragoste și în câțiva ani fură la loc cei 4 boi și cele 25 de oi, ce le vânduse bătrânul

Pantelimon, de scăpă pe Ion dela cătane. Dar nu era scrisă și împărțită să meargă lucrurile tot strună. Duminecele și serbătorile, Ion, știind că este cine rămânea acasă să poarte grije de ce-i în jurul casei, cum prânzea își aprindea pipa și hai pe uliță, mai cu o podoimă, mai cu alta (podoimă=pretext, motiv). Ba ca să-și capete muncitori pe ziua de mâne, ba să vază, de unde să cumpere păduri, ba să vază când împreună oile, ba că teacă, ba că pungă, destul că Dumineca și în sărbători el nu sta acasă cât stă un câne 'n coadă. Și nu venia acasă până noaptea târziu. Iar când venia, — era mort de beat. Atunci nu-i zicea nime nimica, dar a doua zi începea muierea și tată-so la el, ca la câne: „Da bine-i așa? Așa fac gazdele și oamenii cei de omenie? Așa spune popa 'n biserică să facă creștinii?” Iar el tăcea, cât tăcea, apoi se punea el de cătră pădure: „Da ce-i! Nu vi-ți lua odată gura de pe mine?! Doară nu-s chiar câne, nici n'am făcut nu știu ce lucru mare! Iată, m'am întâlnit cu nănașul și cu nește prietini și cinstirăm câte o cupșoară-două de vin, știu că nu am furat al nimărui! De am beut — pe

al meu am beut! Apoi știu că nu am mâncat zi de lucru! Doară de aceea a lăsat Dumnezeu Dumineci și sărbători, să se mai și veselească omul, nu să tot tragă ca boul în jug!“

„Așa, așa!“ zicea tată-so năcăjit.

Încetul cu încetul iar își venia 'n brazdă până Duminecă ori până la sărbătoarea cea mai de aproape. Atunci apoi iar mergea numai decât după prânz și, când venia seara târziu, era curcă ca curcele, de beat. Atunci ceartă, gâlceavă, de zicea careva-ceva. De aceea-i da bună pace, până i-a ieși: „Moise“ din cap.

Luni dimineața însă era adevărată comedie în casa lor. Tată-so îl muștra de-o parte: „Prăpăditule, nimic s'a alege din tine, îndată ce închid eu ochii. Om ești tu, gazdă ești tu, să mergi de-acasă dimineața și să nu mai abați pe la binele tău și pe la copiii tăi până noaptea târziu, și atunci — în patru brânci? Ce va fi de capul tău, dac'oiu închide eu ochii?“ De altă parte muierea injura la el, plângând: „Focul să-ți fi mâncat năravul tău, să nu-l fi cunoscut eu! Dac'ai știut că ești un bețiv prăpădit, să nu-mi fi

legat capul. Că mai bine împletiam cosiță albă, decât mă măritam după tine, de m'aș fi nădăit ce nărav ai. Iată-ți spun, loane, nu mai face ce mi-ai făcut în câteva rânduri, că merg la ai noștri și nu popa ori vlădica, da' nici papa de aramă*) nu m'a face să-ți mai cale casa“.

El tăcea, cât tăcea, înghiția noduri, dar dacă vedea că se 'ngroașe zama, se punea tot el de cătră pădure și începea: „Tu muiere, taci, că nu șed în binele tău! Iar' dumneata, tată, mi-ai mai putea da și pace, că știu eu, ce fac: cum mi-oi așterne — așa voi dormi; cum mi-oi săra așa voi mânca. Acum nu-s copil să mă șculiți toți de toate părți; că de mi-ți năcăji mult, merg, și o săptămână întregă nu ies din crâșmă, să văd cine mi-a porunci!“ — „Că, ți s'ar și șede, răspundea tată-so, ți-ar sta tare bine, în zi de lucru să șezi cu prăpădiții și cu coada satului, să străjuiști pe Moise, să nu-l ducă cumva tătarii! Mă mir că nu ți-e rușine să dai astfel de amenințări păcătoase!“

*) Poporul a auzit și el de Papa dela Roma, dar' el mai mult îi zice: „papa de aramă“, bunăoară că în povești: cal de aur, păr de argint, haine de aramă.

Aşa a trecut vreme de vre-o 10—12 ani. Cât cu buna, cât cu răul; peste săptămână-şi purta huruiala casei, ca ori ce gazdă, iar Duminecile şi sărbătorile mai făcea şi câte o zi strâmbă. Dar cea pagubă mare nu se mai cunoştea, că muierea cea harnică şi tată-so cel cuminte ştiau purta trebile casei, de mergea strună de bine şi cu el, şi fără el. Infr'aceste avuse mai în tot anul câte un copil. Cei mai mărişori prindeau a fi la pricepere şi înţelegeau vorbele urite, ce şi le aruncau părinţii, când se certau. Incepură a-şi face judecată, că zău, mama cu moşul au drept, când zice, că tata-i om stricat. Incepeau să priceapă că starea de beţie, în care vedeau pe tată-so câte-odată, nu-i vrednică de omul de omenie, că pe mamă-sa şi pe moşu-so nu-i vedeau nici când în aceea stare.

Ba, mai târziu, după ce i s'a îngroşat nasul, de nu se mai lega nimica de el, când răspundea în batjocură la înfruntările tătâne-său, iar de plânsul muierei sale râdea cu hohot, când prinse a bea şi a face zile strâmbe din câte zile a lăsat bunul Dzeu, atunci erau toţi opt copilaşii pe lume, şi cei

mai mărișori își făceau în capul lor cel nevinovat planuri cum să înfăree pe tatăl lor de beatură, numai să mai crească. „Eu“ — zice odată copilașul cel mai mare, mergând dela vatră pân' la pat, împletecindu-se, ca tată-so când e beat“, eu, când voiu fi mai mare, de-a veni tata iar așa, numai odată l'oi împinge și tocmăi sub pat s'a rostogoli. Ba eu — zicea altul din copii — când l'oiu vedea că a căzut sub pat, voiu turna apă rece pe el. Ba eu — zicea altul — voiu lua bâta și l'oiu bate, până n'a mai putea merge la crâșmar.

Măsa-i auzia și-si gândia în mintea ei: Să vă ferească Dzeu, să nu ajungeți și voi în patima lui, apoi întorcându-se spre ei, cu blândețe le zicea: „Așa nu-i frumos să ziceți de tata, că-i păcat!“

„Cum e aceea păcat, mamă?“

„Da'poi așa, că de mai spui vorbe urâte de tata și de mama, taie popa limba.“

„Taie popa limba?“

„Taie!“

„Și când mai taie popa limba?“

„Când cineva înjură și vorbește rău de altul!“

„D'apoi, că tata încă te înjură și pe dta și pe noi și iată, că nu-i taie popa limba!“

„Da i-a tăia-o el, nu te teme!”

„Apoi, atunci nu va mai putea injura?”

„Nu.”

„D’apoi n’a putea nici vorbi?”

„Nu.”

Atunci copiii îngălbeniră și se întoarseră unul la altul, ba cel mai mic își căută limba cu degetul, să vadă nu cumva i-e tăiată!

Intr’aceea auziră toiu mare prin drum și li se părea, că aud și un glas cunoscut: era odorul de Ion Haiducul, tatăl copilașilor, îl aduceau nește vecini de prin șanțuri, unde se tăvălise mort de beat, cum ieșise din crișmă. Bătrânul Pantelimon era pe la șură la vituțe, și când auzi tărăboiul se ivi și el să vadă: ce e? Și când văzu în ce stare-i vine odorul de fecior, îngălbeni ca ceara și norocul pe el, că era cu furca cea de fier în mână și se răzima de ea, că altcum ar fi căzut acolo grămadă. Așa stătu bietul bătrân înlemnit multă vreme. După ce-și mai veni în fire se mișcă din loc și-și făcu de lege: să între în casă, ori să se ducă să se arunce într’o apă de rușinea ce i-o face feciorul și de jalea, când vedea ce vor ajunge cei opt copii nevinovați și muierea cea de

omenie, după ce a închide el ochii. Nu îmi fac samal își zise moșneagul; sunt dator să trăiesc pentru amăriții de nepoți, câte zile mai am, că știu că după ce odată închid eu ochii, hăram se face din agonisita mea și pe ulițele oamenilor rămân copilașii cei nevinovați. Batăr de i-ar strânge Dzeu până a nu păpa harnicul de tată-so tot ce i-am lăsat!

Cu acest gând intră în casă. Acolo era o groază, de să tot fugi să nu mai vezi așa ceva. Ion Haiducul era trântit jos, numai capul și-l ținea sus, ca șarpele, și cu mânilor cu amândouă se înhățase de hainele muerii lui, să o tragă jos lângă el, să o bată, că putere să se ridice la ea nu avea. Ea se apăra, se prinse cu amândouă mânilor de un pat, să nu o poată trage jos, și-l înjura să-și dee pace; copiii sbierau dintr'un unghet, unde se furișară dinaintea lui, ca puii dinaintea uliului. El înjura, de te miri, că nu-l trăsnește Dumnezeu sfântul.

Atunci intră moșneagul înlăuntru și zise numa atâta :

„Da ce-i aci ?“

Atunci copiii se mai încălziră o leacă, la vederea bătrânului, iar mama lor îi spuse plângând: „Uite, socrule, Ion a venit beat, că nimic nu-i înțelegi din gură, nici nu se poate ținea pe picioare. Acum dă să mă tragă cu puterea jos și pe mine, să mă bată, fiindcă ziseiu că iară s'a făcut pore!“

Ion tot trăgea încă de hainele ei și borborosea sfinți și Dumnezei și cruci.

Văzând moșneagul această ticăloșie a copilului lui își ieși din fire și sbieră, odată: „lași mânilor 'n jos?“, dar atât de tare, cum însuș nu credea, că e în stare să sbiere. Atunci Ion tresări, zări pe tată-so, îi căzură mânilor 'n jos și capul făcu zup de pământ, că îl trăgea șpirul.

Acum se făcu pace.

Nu zise nici unul nimic. Moșneagul stătu o leacă cu capul răzimat pe masă, copiii din unghet nici nu răsufiau, iar mama lor merse de scoase apă la vite, apoi chemă pe bătrân să le deslege, să le adape. Dar copilul cel mai mare sări ca fript: „Mamă, adapă dta vitele, că noi fără moșul nu mai rămânem aci, ne temem de tata“. — Ochii moșneagului se umplură de lacrimi: Săraci

copii nevinovați — își gândi el, presimțiti, că dacă va merge moșul, nu e bine de voi. Apoi zise: „Adapă tu vitele, cum vei putea, eu nu pot lăsa pruncii singuri, de nu alta, se mișcă poreul ăsta și va băga copiii 'n boală“. Dar poreul de jos auzi, își ridică capul spre moșneag și borborosi: „ba porc ești tu, că te țin numai ca pe un porc, dar de vreau îți dau drumul, că tot e al meu, ce-i aci, tu n'ai nimic“.

Bătrânul încă n'auzise chiar astfel de vorbe din gura copilului lui, cu toate că multe de toate auzise, ce nu s'ar fi cuvenit să-i spună. Deci își aduse aminte de zicala, că omul în beție spune tot ce are pe inimă și-și gândi: Adecă așa stau trebile? Adecă până acolo am ajuns? Adecă eu sunt porc și n'am nimic? Așa-și gândi, ei nu zise nimic, numai oftă odată: „Doamne, fă-i parte de bine, precum se roagă!“

Încet cu încetul se desbătă Ion. Și din ce-i ieșea Moise din cap, din ce era mai turbat. Mai întâiu prinse pe un copil și-l trase la sine. Copilul țipa. El îl îmbuna: Taci, nu plânge, zi „tatăl nostru“, că-ți dau un grițar. Copilul tot tremura și nu putea

scoate din gură nici un cuvânt, ci tot sus-pina. Atunci se răsti tată-so la el: „Ziei ori te prind de ureche?” Copilul prinse a plânge. Mamă-sa îi zise: „Dă pace copilului, nu-mi băga copiii în boală; dacă te-ai făcut porc — grohotește ca porcii, dar' la copii le dă pace!”

Atunci se înfurie și se ridică oblu 'n picioare, și dete să-și prindă muțerea de cap, dar ea se feri și el căzu cu capul de dunga patului și se tăvăli cu capul în lăturarul porcilor, care era lângă pat, plin cu lături calde, pe când vor veni porcii din câmp. Da cele două sguiduri, una de dunga patului, alta de dunga ciubăruiui, îl treziră din beție.

Alt om s'ar fi rușinat de pățania lui, dar el mai tare s'a înfuriat: „Așa! prăpădită și golană ce ești tu! Incă mă împingi să-mi sparg capul și să mă opărese!” Și dă să o prindă. Copiii țipau ca din gură de șarpe. Atunci se ridică moșneagul de după masă, se puse între lon și nevastă, și zise cătrănit: „Ioane, ogoi-te! De ai beut și te-ai îmbătat, așază-te undeva și dormi, nu năcăji iast amărită de muțere”.

Dar nu putu zice mai multe, că lon îl înhăță de grumazi: „taci, porc bătrân, că tot te sfarm! Așară cu voi, că ce-i aci tot e al meu!”

Noroc că nimeri un vecin de scoase pe moșneag, că altcum cine știe ce s'alegea de el în ceasul acela.

A doua zi tot satul era plin, că Ionul Haiducului și-a bătut nevasta și copiii și pe tată-so l'a prins de grumazi să-l sugrume. Vestea merse și la urechile popii.

Acela chemă pe badea Pantelimon la el, să-l întrebe din fir în păr cum stă lucrul. Și-i spuse badea Pantelimon toate năsrângurile, ce le face Ion al lui și la sfârșit adause: „Domnule părinte: Eu m'am gândit din mintea mea, că doară de l'am jura să nu mai bee, el s'ar îndrepta. Să faci bine să-l jori.“

„D'apoi el învoi-s'ar?“

„Poate că s'ar învoi, că amu umblă lihăit ca prin pământ.“

„D'apoi eu voiu chema curatorii laolaltă și voiu trimite pe fătul (crâșnicul) după el.“

„Fii bun, domnule părinte“.

*

Un an de zile și-a ținut Ion Haiducul jurământul și n'a luat nici o beutură în gura lui. Lucrurile la el acasă se îndreptaseră. Plătise pe la crâșmari toată datoria și era pace în casa lui. Toți credeau, că nu va mai bea în veac. Dar când se împlini anul — pe cât timp pusese jurământ — își făcu cruce: „Doamne mulțam, că nu mi-am căleat jurământul; blăstămat și afurisit să fie cine... s'a mai jura!“ Și din minuta aceea iară ju

cel vechiu. Tot Țapăn era de beutura cea multă, ce o turna 'n el, cum torni într'un vas spart. Inzădar erau vorbele bătrânului, înzădar plânsul muierei, înzădar vaietele copiilor; el știa una: să bea și să facă rele. Când venia noaptea beat acasă — pe toți îi trezia, pe toți îi învrăjbia, ca un câine turbat. De multe ori trebuia să iasă dinaintea lui toți afară, în cap de noapte și în timp de iarnă; muierea desculță și despletită și copiii zgriburind se adăpostiau pe la vecini, iar bietul bătrân sta pază pe la ferestri, să nu aprindă cumva casa harnicul de Ion, ori să-și facă sama. De atâta zoadă și de atâta năcaz și rușine bietul Pantelimon se bolnăvi și căzu la pat. Dar putea doară să se odihnească în pat de groaza fecioru-so! Când venia beat începea la el: „Da ce-i tată, te-ai pus pe îngrășat? Amu nimic nu-mi lucră, poștești doară să te țin de-a gata, ca pe un porc de 'ngrășat?“

Bietul moșneag își trăgea Țolul pe cap, să nu audă atâtea hule din gura copilului lui; copiii priviau uimiți, cum de cutează tată-so să scoată astfel de vorbe din gură; iar muierea începea la el: „Da cum nu te temi de Dzeu, că te-a trăsni din senin, de scoți așa vorbe din gura ta?! Nu vezi că bietul socru de abia găfăie? Nu vezi că nu mănăcă și nu bea nimică, și tu încă-i amărești zilele cu hule și cu vorbe proaste!“

Dar lui Ion nu înzădar îi ziceau haiducul, că îndată ştia ce să-i răspundă: „Taci, bo-lundă, că doară vezi că eu numai glumesc. I-a trece la tafa, că doară dreaptă-i zicala ceea: Banul rău nu pierе!“

Dar bătrânul nu era ban rău, el era mai bun decât banul cel mai bun, şi într'o dimineaţă, după ce toată noptiţa n'a închis ochii, ei s'a tot rugat — zise către noru-sa: „Tu, draga tatii, trimite pe băietul cel mai mărişor după popa, să vină să mă grijească, că eu nu mai am multe.“

Ion era în casă, nu apucase încă să plece în trohinul*) lui. Deci clăti din cap şi-şi gândi: „Strigoii nici nu zice către mine să merg după popa, ca şi cum nu eu i-aş fi copil; bine, ducă-se dară cine-a vrea.“ Şi-şi aprinse pipa şi ieşi. Muierea şi copiii rămaseră privind speriaţi unul la altul. Apoi merse mu-ierea după popa: „Domnule părinte, să faci bine să vii până la noi; te-a poftit socrul să-l grijeşti.“

„Dar ce-i, într'atâta e?“

„Intr'atâta, domnule părinte, în veci n'a mai fi om. I ciuntă zilele Ion cu năravurile lui cele rele“.

Peste vr'un ceas de vreme merge un copil tot plângând la crismă, se apropie de Ion Haiducul: „tată, hai acasă,“ că moare

*) *trohin* e un cuvânt a batjocură, folosit în loc de *invăţ, dedare, deprindere* pătimoasă; d. e. îl due picioarele şi pe nevrere în trohinul lui. I. P. R.

moșul“. Dar Ion n'avea vreme, că chiar ceruse o sticlă de rachie, deci răspunse copilului, râzând: „Du-te puile acasă, spune-i să nu se grăbiască cu moartea, că și eu merg minteni, numai glaja asta o mai sorb“.

— „Da hai, tată, zise copilul plângând, hai, că zău moare moșul“. — „D'apoi, dragu' tatii, și moșu, a muri? du-te numai înainte, de a veni moartea la vâj, să o vezi și tu, să-mi știi spune cum e?“

Copilul merse plângând acasă, dar' pe drum se gândi: „Las, că așa o să fac și eu cu tine, cum faci tu cu moșul!“

*

La o jumătate de an dela moartea moșneagului muri și lelea Samfora, muierea lui Ion Haidueul și rămaseră opt copii, 4 feciori, 4 fete. Și nu era modru să mai trăiască, cu toate că fusese muierea cât un zid și sănătoasă ca mărul, dar bătăile cele multe și plânsul cel mult și frigul ce-l răbda de multe ori desculță și desbrăcată pe lângă păreși, în timp de iarnă, toate aceste i se puseră în spate și căzu la pat și zăcu, apoi închise ochii pe veci. Cât fu pe pat tot așa se ruga lui Dzeu: „Doamne, strânge-mă și miluește pe amăriții de copii, dă-le minte bună și înțeleaptă și-i ferește. Doamne, să nu se facă beutori ca harnicul de tată-so!“

Și Dzeu i-a ascultat rugăciunea. Pe ea a strâns-o Dzeu-sfântul; chiar în ziua de lspas i-a fost îngropăciunea, când e lumea

mai veselă. Și ziceau babele: „Muiere de omenie a fost biata Samfora, da și zi limpede a dat Dzeu pe timpul îngropăciunii ei, când e lumea mai mândră, când și raiul e deschis, că-ntre Paști și între Rusale e deschis raiul: biata Samfora oblu-'n raiu merge“.

În câteva zile după înmormântarea lelei Samfora toți copiii erau împrăștiați, cei mai mărișori intrară sluguțe pe la creștini, iar pe cei mai mici îi luară neamurile să-i crească, nu cumva Ion Haiduceul, umblând tot buigat de cap, să chilăvească pe careva. Și Ion Haiduceul nu zise ba: cum venea cineva și-i cerea un copil, el răspundea râzând: „De a mea grije ia-i pe toți, că copiii mulți și haine rele nu mi potesc.“

După ce se văzu singur, se puse și-și croi o viață mai potrivită, mai fără griji. Vându tot ce l-ar fi zăhăit: vite, gălițe, porci, acareturi și puse banii în fundul șerparului, de unde tot scotea minteni, minteni și da la Moise pe vinars și pe pâne albă și pe heringi. Ba vându și hainele din casă pe la țigani, nu-și lăsă decât o perină și un țol, toate le dete, după ce i se ciuntară banii de vite. Apoi făcu cu Moise un târg minunat: vându casa și moșia întreagă cu 30 de sute bune, să i le dee în 15 ani, în tot anul două sute bune. Nu trecuseră însă 15 ani și el nu mai avea nici un ban. Atunci se luă pe gânduri, cu ce a mai trăi! Dar nu mult se gândi, că-l învăță Moise ce să facă. „Mă loane,

zise Moise într'o zi, când îl văzu stând rezimat de usciorul crișmei, cu cămișul (țeva pipei) întors în gură, de gândeai că ține o țigară de cele domnești, — „mă, loane, hai să facem noi un târg!

„Ce târg, jupâne?”

„Mă, hai tu la mine slugă, îți dau mâncare, haine și în toată ziua trei porții de vinars“.

„E cam puțin... Să-mi dai 5 porții, apoi vin.“

„Ba ți-oi da 4.“

„Că din cinci nu pot, gândește și dta: dimineața una, la prânz una, la amiazi una, la ojină și la cină una; zău, nu-'i mult, jupâne. Ai-ți grije de suflet, că-i păcat să înșeli pe omul năcăjit“.

„Apoi fie dară.“

Din minuta aceea Ion Haiducul fu slugă la Moise. Nu știai tu ce neam de om e, așa-l purta crâșmarul îmbrăcat: pe cap căciulă, în picioare opinci, apoi nădragi tot petece, cămașă românească și gubă (sarică) cum au unгурii de pe pustă. Și era pus la toate lucrurile, unde cerea lipsa: tăia lemne, hrănea caii, ducea apă în pivniță de o mesteca cu spirul și făcea vinars.

Așa a trăit el pe la Moise câțiva ani de-a rândul. Odată, cum s'a putut alipi pe lângă butoiul cu spir, cum nu, destul că beu spiru' cu lăcomie și se îmbătă tun, și, așa beat, merse în grajdul cailor să se culce. Dar acolo se împiedecă și căzu între cai; caii se spăriară și începură a forăi pe nas

și a bate cu picioarele. Vezi bine, 'l nimeriră și pe el cu copitele cele potcovite, de tot îl sfărmară; mai mort îl scoaseră de acolo nește oameni ce alergară să vadă ce larmă-i în grajd. Din minuta aceea nu mai fu harnic de nici o slujbă. Il mai ținu Moise până se întremă o leacă, apoi îi dete drumul. Atunci ce era să facă? Impins de foame prinse a-și face coada colac pe la casele copiilor lui. Dar gândiai că-s vorbiți întreolaltă, toți îl scoteau frumușel pe poartă afară, spunându-i : „Țină-te cui i-ai lăsat averea! Moșu' ți-a lăsat avere frumoasă și încă numai cu multe sudalme a trăit în casa lui și din munca lui pe lângă dta, da cu ce drept ceri ca noi să te ținem ?! Țină-te aceia cărorale-ai lăsat averea“.

Cu aceste vorbe-l scoaseră toți din casele lor, iar el prinse a umbla în cerșit, strigând pe drum: „Indurați-vă oameni buni și mă miluiți cu ceva, că opt copii am avut, pe toți i-am crescut, da ei nu vor să mă cunoască!“

Nu zău, că „Cine, cum își sară, așa mânăncă; cine, cum își așterne, așa doarme!“ Că drept că în cele zece porunci se zice: Cinstește pe tatăl tău și pe mama-ta, ca să trăiești mult și bine pe pământ; dar, dacă eu nu mi-am cinstit părinții, cu ce m'am făcut vrednic să mă cinstească pe mine copiii mei ?

Intemeiată la 1861 de marii metropoliți Andreiu Șaguna dela Sibiu și Alex. Sterea-Șuluțiu dela Blaj, de fruntașii neamului nostru de atunci: Tim. Cipariu, George Barițiu, Axente Severu, cav. I. Pușcariu, baron Vasile Pop, Dr. I. Rațiu, Iacob Bologa ș. a. cu scopul de a înainta cultura poporului român prin tipărire de cărți bune și folositoare, a înființat și va înființa și susține biblioteci populare în fiecare comună, biblioteci regionale în fiecare centru de despărțământ și o bibliotecă mai mare centrală; a întemeiat și va întemeia și susține muzee regionale în centrele despărțământelor, pe lângă un mare Muzeu Central; a ridicat și va ridica și susține case naționale în toate comunele românești; a aranjat și va aranja expoziții etnografice (de porturi, de jocuri naționale etc.), de agricultură, de grădărit, pomărit, de copii, industriale, artistice ș. a.; a ținut și va ține conferințe și prelegeri populare; a acordat și va acorda premii și burse (stipendii); a înființat și va înființa bănci populare, cooperative ș. a.; a instruit și va instrui pe analfabeți (pe ceiee nu știu cefi și serie). „Asociațiunea“ e împărțită în despărțăminte (cercuri), iar acestea în comune sau agenturi. 4 persoane pot face o agentură și cere prin directorul despărțământului o bibliotecă dela

Abonați publicațiile „Asociațiunii“!

„TRANSILVANIA“

Cea mai veche revistă românească din Ardeal

Apare lunar.

Costul abonamentului anual:

pentru membrii „Asociațiunii“ 100 Lei
pentru nemembri 200 Lei

Abonați-vă la „Biblioteca Poporală“.

Ultimii numeri conțin următoarele:

- Nr. 117. De braț cu Moșul în povești, povești și fabule de Moșul (Nic. Petra-Petrescu);
Nr. 118. Povești din țara Cebului de Bojena Niemțová, traduse de Abatele Zavoral.
Nr. 119. Calendarul pe anul 1925, întocmit de Horia Petra-Petrescu.
Nr. 120. E primejduită cultura!
Nr. 121. Patria, poezii de G. Tutoveanu
Nr. 122-3. „Ileana“. Feerie în trei tablouri, în versuri de Ion Borcea.
Nr. 124. „O bucată de pâine din Banat“, de Horia Petra-Petrescu.
Nr. 125. Prisonierul din Caucaz și alte povestiri de Leon Tolstoi.
Nr. 126. Lucă — minte slabă și alte povestiri pentru popor de Ioan Pop-Reteganul.

Cea mai răspândită publicațiune poporală

„BIBLIOTECA POPORALĂ

:-: A ASOCIAȚIUNEI“ :-:

e îngrijită de secretarul literar al „Asociațiunei“.
cu sprijinul celor mai buni scriitori pentru popor.

Costul abonamentului anual:

pentru membrii „Asociațiunei“ 50 Lei
pentru nemembrii 70 Lei

Adresa: „ASOCIAȚIUNEA“ Sibiu, Strada Șaguna 6.